

УДК 342.92

Хариш М. С., аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права ННІ права і психології НУ«Львівська політехніка»

Про правову обізнаність громадян України щодо сфери діяльності інститутів громадянського суспільства

У статті на основі енциклопедичної, теоретичної літератури та національного законодавства України розкрито окремі поняття сфери діяльності інститутів громадянського суспільства. На основі спеціального соціологічного опитування, проведеного серед респондентів, охарактеризовано та проаналізовано чинники, що впливають на забезпечення та здійснення правової обізнаності громадян України щодо діяльності недержавних громадських організацій.

Ключові слова: недержавні громадські організації, правова обізнаність, громадянське суспільство, інформація.

В статье на основе энциклопедической, теоретической литературы и национального законодательства Украины раскрыты отдельные понятия сферы деятельности институтов гражданского общества. На основе специального социологического опроса, проведенного среди респондентов, охарактеризованы и проанализированы факторы, которые влияют на обеспечение и осуществление правовой осведомленности граждан Украины о деятельности негосударственных общественных организаций.

Ключевые слова: негосударственные общественные организации, правовая осведомленность, гражданское общество, информация.

On the basis of cyclopedic literature, theoretical literature and the national legislation of Ukraine the article reveals some concepts of the sphere of activity of civil society institutes. The issues that influence on the ensurance of legal knowledge of the citizens of Ukraine about the activity of NGOs are described and analyzed on the basis of a special social poll that was conducted among respondents.

Keywords: non-governmental organizations, legal knowledge, civil society, information.

Актуальність теми. Стан демократії сучасних держав, на сьогодні, можна визначити за рівнем розвитку існуючого в них громадянського суспільства. Основною ознакою такого суспільства є дотримання всіх конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема забезпечення свободи думки і слова, вільного вираження поглядів і переконань, вільного збору, зберігання, використання і поширення інформації, свободи об'єднання для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Стан розвитку громадянського суспільства у повній мірі залежить від активної участі громадян в діяльності його інститутів. Саме тому кожен громадянин повинен мати високий рівень правової обізнаності щодо діяльності інститутів громадянського суспільства та сповна усвідомлювати можливість їх використання для представництва та захисту особистих чи суспільних інтересів.

Постановка проблеми. Формально, рівень розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні є високим. Це ми простежуємо на основі даних Державної реєстраційної служби України [1]. На сьогодні в Україні зареєстровано 3 599 громадських організацій.

Однак дані проведеного нами анкетування свідчать про низький рівень суспільної активності громадян України в роботі недержавних громадських організацій та недостатнє інформування населення України про їх діяльність. Це негативно впливає на утвердження та розвиток громадянського суспільства в Україні.

Соціологічне опитування проводилось серед робітників, службовців, посадових

осіб органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій, студентів коледжів та вишів. Кожному респонденту було запропоновано відповісти на 16 питань анкети з метою визначення думки громадян України щодо інформаційного забезпечення діяльності недержавних громадських організацій, встановлення причини недовіри громадян до даних організацій, загальні недоліки їх діяльності та визначити можливі напрями вдосконалення діяльності недержавних громадських організацій. Всього було опитано 349 осіб.

Метою статті є на основі спеціального соціологічного опитування проаналізувати сучасні чинники, які впливають на ефективність правової обізнаності громадян України щодо діяльності інститутів громадянського суспільства. Виявити рівень правової обізнаності громадян із діяльністю одного з його найпоширеніших інститутів — недержавних громадських організацій, провести аналіз основних проблем залучення громадян до діяльності в них.

Виклад основних положень. Перехід економіки України до ринкових відносин супроводжується утворенням цілісної системи суспільних інститутів, які становлять несучу конструкцію громадянського суспільства, під яким розуміється сукупність недержавних громадських організацій та відносин, що дозволяють людині, або окремим групам, реалізувати інтереси, гарантовані їм Конституцією та законами України. Принаймні це означає, що найбільш стійким формальним показником конкретного стану громадянського суспільства є наявність або відсутність у ньому відповідних організаційних структур. Організації інформують, навчають і залучають громадян до вирішення проблем життєдіяльності [2, с. 7, 9].

Щодо етимологічного розуміння поняття «правова обізнаність», то в українській літературі зазначається, що обізнаний — це той, хто знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось, обізнаний зі станом речей [3, с. 663; 4, с. 637; 5, с. 504].

Ми вважаємо, що правова обізнаність громадян України щодо сфери діяльності основних інститутів громадянського суспільства залежить від їх достатньої поінформованості через ЗМІ (телебачення, радіомовлення, газети, журнали, мережу Інтернет та ін.). Адже інформація (від лат. *informatio* — роз'яснення, виклад) — це повідомлення про які-небудь події, про стан справ, чинись діяльність і т. ін.; спеціальні відомості про навколишній світ і процеси, які в ньому відбуваються і які сприймає людина або спеціальні прилади; сукупність кількісних даних, що виражаються за допомогою цифр або графіків і використовуються при збиранні та обробці яких-небудь відомостей [3, с. 409-410]. З правової точки зору інформація — це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (ст. 1 Закону України від 13 листопада 1992 року «Про інформацію») [6].

Про те, що кожна людина має право на свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів, зазначено у ст. 19 Загальної декларації прав людини прийнятої і проголошеної резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. [7].

Відповідно до п. 1 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. кожен має право одержувати та передавати інформацію без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів [8].

У п. 2 ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. визначено, що кожна людина має право шукати, одержувати, поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Користування цими правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність.

Воно може бути пов'язане з певними обмеженнями, які, мають встановлюватися законом і бути необхідними для поваги прав і репутації інших осіб та для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення [9].

Статтею 34 Конституції України закріплено, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Також кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [10].

Це право не є абсолютним, його реалізація може бути обмежена відповідно до п. 3 ст. 34 Конституції України в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [10].

Тлумачення даних конституційних норм висвітлено в Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 [11]. Отже, таке конституційне обмеження прав особи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію узгоджується з положеннями п. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини 1948 року [7], в яких зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [11].

Цим конституційним положенням відповідають приписи Цивільного кодексу України [12, с. 321-324], якими встановлено, що фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію (ч. 1 ст. 302).

В Україні регулювання відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації здійснюється Законом України від 13 листопада 1992 року «Про інформацію» [6].

Інформаційні відносини відповідно до ст. 2 даного Закону відбуваються на основі наступних принципів: – гарантованість права на інформацію; – відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; – достовірність і повнота інформації; – свобода вираження поглядів і переконань; – правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; – захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Суб'єктами інформаційних відносин відповідно до п. 1 ст. 4 Закону є: фізичні особи; юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень. Отже, громадян України та недержавні громадські організації ми можемо віднести до суб'єктів інформаційних відносин.

Об'єктом інформаційних відносин в Україні є інформація (п. 2 ст. 4).

Згідно ст. 5 Закону України «Про інформацію» кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Однак, реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Право на інформацію охороняється законом (ст. 7 даного Закону). Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до

інформації. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

Основними видами інформаційної діяльності відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про інформацію» є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації.

Одним із видів інформації за змістом, визначених ст. 10 цього Закону є соціологічна інформація.

Визначення поняття «соціологічна інформація» закріплено ст. 19 Закону [6]. Отже, соціологічна інформація — це будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо. Правовий режим соціологічної інформації визначається законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На нашу думку, до соціологічної інформації ми можемо віднести результати проведеного нами анкетування, яке має характер соціологічного опитування.

Отже, на основі результатів проведеного нами анкетування щодо обізнаності громадян України у сфері діяльності інститутів громадянського суспільства, зокрема недержавних громадських організацій (далі — НГО), ми виявили, що 54,7% респондентів дізналися про діяльність громадських організацій, які діють в Україні, з телебачення, 42,4% — із ЗМІ (газети, журнали), з мережі Інтернет — 39,8%, і приблизно по 25% — із заходів та акцій, проведених організаціями, від друзів та знайомих, а також із радіо.

Інформаційне забезпечення діяльності НГО, респонденти визначили як: — право на вільний доступ і поширення інформації в межах компетенції недержавної громадської організації (45,5%); — механізм одержання, використання, поширення, збереження та захисту інформації недержавною громадською організацією в процесі її діяльності та в межах її компетенції (39,8%); — доступ недержавних громадських організацій до службової, конфіденційної та таємної інформації (14,6%).

У свою чергу, оцінюючи, чому люди вступають до НГО, 49,2% респондентів вважають, що це відповідає переконанням, інтересам людини, дає можливість спілкування з однодумцями; 13,1% зазначають, що це дає можливість мати певні матеріальні і фінансові вигоди; на думку 11,4% опитаних це дозволяє людині підвищити свою професійну кваліфікацію; для 11,7% респондентів — це корисний спосіб організації дозвілля; 14,3% опитаних не розуміють з якою метою люди вступають до недержавних громадських організацій.

Щодо питання про те, «Чому люди не хочуть вступати до недержавних громадських організацій?» респонденти відповіли, що це забирає багато часу (33,8%), а також і те, що участь в недержавній громадській організації не приносить ніякої користі (28,6%); тому що про них немає інформації. Достатньо високий показник того, що про НГО немає інформації — 37,5% опитаних.

До недоліків діяльності НГО в Україні респонденти відносять:

— відсутність фінансової підтримки з боку органів державної влади та місцевого самоврядування (30,3%);

— низький рівень громадської активності (29,5%);

— відсутність інформації щодо їх діяльності (23,2%);

— недосконале законодавче середовище в межах якого вони діють (16,9%).

Ліквідація вказаних недоліків сприятиме покращенню діяльності НГО шляхом стимулювання громадської активності (39,2%); забезпечення їх фінансової підтримки за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів (37,5%); поширення інформації

про їхню діяльність через ЗМІ (35,5%); удосконалення законодавства у сфері діяльності недержавних громадських організацій (27,7%); залучення громадських організацій до формування та реалізації державної політики (14,6%); використання недержавними громадськими організаціями «грантів» (8,8%).

На запитання «Чи звертались Ви особисто, або хтось із Ваших знайомих за допомогою чи консультацією до недержавних громадських організацій, або брали участь у заходах, які проводились ними?» респонденти відповіли з різницею у 0,8% (так – 50,4%, ні – 49,6%).

Ствердні відповіді опитаних осіб привернули нашу увагу, адже вони зверталися до НГО з приводу отримання консультації юриста, психолога, соціального працівника (9,7%); одержання матеріальної допомоги, фінансової підтримки (7,7%); захисту порушених прав (15,1%), а також щодо участі у заходах, організованих НГО (17,7%).

На думку опитаних нами респондентів (48,4%) на сьогодні найбільш важливими для українського суспільства є організації, створені для вирішення соціальних проблем певних груп населення (дітей-сиріт, інвалідів, пенсіонерів, багатодітних сімей і т.д.). Не менш потрібними визначено дитячі та молодіжні громадські організації, які займаються вихованням молоді (38,6%) та громадські організації захисту прав та інтересів громадян (35,2%).

Порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України (ст. 27 Закону України «Про інформацію»). Згідно з даними нашого анкетування 78,3% опитаних осіб вважають, що за порушення законодавства про інформацію недержавними громадськими організаціями доцільне настання відповідальності, а 21,7% – ні.

Висновки. На основі проведеного соціологічного опитування ми виявили, що громадяни України інформацію про діяльність НГО найчастіше отримують через телебачення, газети, журнали та мережу Інтернет. Інформування шляхом проведення заходів та акцій, проведених організаціями, від друзів та знайомих, а також із засобів радіомовлення, як ми з'ясували, на сьогодні є менш ефективним, хоча теж потрібним. Ми вважаємо, що через достатню поінформованість населення України про діяльність недержавних громадських організацій в Україні, значно зростає правова обізнаність громадян України у цій сфері. Це створює підвалину для їх подальшого розвитку та вдосконалення діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні.

Узагальнюючи, слід зазначити, що правова обізнаність громадян України щодо сфери діяльності інститутів громадянського суспільства – це володіння громадянами України певними знаннями у сфері права про діяльність інститутів громадянського суспільства (зокрема, недержавних громадських організацій), отриманих шляхом їх поінформування через різноманітні інформаційні джерела (ЗМІ, мережа Інтернет та ін.).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Реєстр громадських організацій. Державна реєстраційна служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.drsgov.ua/show/2419>
2. Слюсаренко В.Є. Формування інститутів громадянського суспільства: регіональні аспекти / Вікторія Євгенівна Слюсаренко; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2013. – 160 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак. – К.: Видавництво «Дніпро», 2009. – 1332 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
5. Словник української мови. Том 5. Н-О. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1974. – 840 с.

6. Про інформацію: Закон України від 13 листопада 1992 року // Відом. Верх. Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
7. Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 93. – Ст. 89.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Зі змінами та доповненнями, внесеними протоколом № 11 від 11 травня 1994 року, протоколом № 14 від 13 травня 2004 року): Міжнародний документ від 04.11.1950 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13, / №32. – Ст. 270.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
10. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відом. Верх. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
11. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень ч. 1, 2 ст. 32, ч. 2, 3 ст. 34 Конституції України // Відом. Верх. Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 60.
12. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. [текст] Станом на 1 травня 2012 р. / За заг. ред. В.В. Богатиря – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 1024 с.

УДК 340.12

Бокало Н. І., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Ідея рівності у класичному праворозумінні

Стаття присвячена дослідженню ідеї рівності в праві керуючись основними філософсько-правовими підходами до праворозуміння. Комплексний підхід до типології праворозуміння, дозволив простежити розвиток ідеї рівності у класичному (природно-правовому і позитивістському) праворозумінні.

Ключові слова: ідея рівності, класичне праворозуміння, природно-правове та позитивістське праворозуміння.

Стаття посвячена дослідженню ідеї рівності в праві керуючись основними філософсько-правовими підходами до праворозуміння. Комплексний підхід до типології праворозуміння, дозволив простежити розвиток ідеї рівності у класичному (природно-правовому і позитивістському) праворозумінні.

Ключевые слова: идея равенства, классическое правопонимание, естественно-правовое и позитивистское правопонимание.

The article investigates the idea of equality in law based on fundamental philosophical and legal approaches to thinking. A comprehensive approach to the typology of thinking, allowed to trace the development of the idea of equality in the classical (natural law and positivist) thinking.

Keywords: the idea of equality, classical thinking, natural law and positivist thinking.

Постановка проблеми. Сьогодні розповсюдженою є думка, що сучасне суспільство вислизає від визначення в будь-якому дискурсі, в тому числі і філософсько-правовому. Рефлексія з приводу цієї ситуації проблематизує самі підстави, на яких розвивалася європейська цивілізація, що породила настільки значимий для розвитку і збереження індивідуальної свободи феномен, як правове суспільство. По суті, мова йде про проблематичність збереження не тільки внутрішньо правової, а й загальної раціональності Нового часу як такої. Дискусії про право, що сформували цю раціональність протягом століть, до кінця ХХ ст. стали однією з центральних проблем в дискусіях про майбутнє.